

ชาวบ้านทั่วไป ในวันเสาร์-อาทิตย์ วันหยุดเทศกาล เช่นวันสงกรานต์ จะมีคนนิยมมาเล่นน้ำกันมาก ในวังยวยังมีปลาแพง ซึ่งเป็นปลาประจำท้องถิ่น ร่วมกันอยู่เป็นฝูงมีอยู่มากในบริเวณนี้จากวังยาวไปตามเส้นทางชลประทานประมาณ 10 กม. บริเวณเสาตอม่อหินโบราณที่ชาวบ้านเรียกว่า

“สะพานพระอร่าม” ตั้งเด่นอยู่กลางคลองนางยอนซึ่งเป็นเส้นทางประวัติศาสตร์ที่เคยใช้ขนแร่ดีบุกจากเหมืองโชนลงมาถลุงที่โรงถลุงแร่ข้างล่าง

เล็กๆ อีกกว่า 10 ชั้น แต่ละชั้นประกอบด้วยหินน้อยใหญ่สลับกับวังน้ำเป็นระยะๆ สวยงามมาก ถ้าเดินไปตามลำคลองด้านขวาใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 2 ชั่วโมงก็จะพบกับ **ถ้ำนางแอนภูเข** ซึ่งในเวลาเช้าจะเห็นนกนางแอนภูเขบินออกไปหากินจากถ้ำเป็นฝูงใหญ่ และจะบินกลับมาในตอนพลบค่ำ ไกลกันนั้นจะเป็น **วังยวน** วังยวนเป็นวังน้ำใส ตั้งอยู่ในหมู่ชั้นน้ำตกขนาดเล็กอีกหลายชั้น เส้นทางเดินเท้าขึ้นไปตามคลองนางยอนตั้งแต่

ขึ้นตามถนนชลประทานไปจนสุดทางจะเป็นที่ตั้งของสำนักงานชลประทานคลองนางยอนจากสำนักงานชลประทานใช้การเดินเท้าอีกประมาณ 1 ชั่วโมงจะไปถึงคลองสองแพรก(จุดที่คลองสองสายมาบรรจบกัน) เดินเท้าเลาะไปตามลำคลองด้านซ้ายใช้เวลาเดินทางอีกประมาณ 1 ชั่วโมง ก็จะพบน้ำตกชั้น

จุดสิ้นสุดของถนนนี้ แต่ละช่วงของคลองยังมีวังน้ำ
น้อยใหญ่อีกหลายแห่งที่สามารถเล่นน้ำได้
นอกจากนั้นสองฝั่งคลองยังประกอบไปด้วยป่าไม้
สมบูรณ์

มีพรรณไม้นานาชนิดรวมทั้งพรรณกล้วยไม้
ป่าหลากหลายให้ความสวยงามแปลกตาสลับไป
ตามฤดูกาล นับเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับผู้ที่ชอบ
ศึกษาธรรมชาติ

จากที่ได้สำรวจทรัพยากรทางธรรมชาติที่จะ
พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนนางยอน โดยการสำรวจพื้นที่จริง เก็บข้อมูล ถ่ายภาพ รวมทั้ง
ถ่ายวิดีโอ ซึ่งทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวตามแนวคลองนางยอนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักของ
นักท่องเที่ยวทั่วไปและคนในท้องถิ่นเองก็ยังมีอีกจำนวนมากที่ยังไม่รู้ว่านางยอนบ้านตัวเองก็มีของดีที่รอ
การพัฒนาอยู่ จากการนำเสนอมผลการวิจัยในครั้งแรกต่อชุมชน ต่างก็ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว
บนบกมากขึ้น เพราะแหล่งทรัพยากรที่ได้ไปสำรวจมาก็เหมาะสมที่จะจัดให้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการจัดการจะต้องเป็นคนในชุมชนเอง เพื่อให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว
และช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่และใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าที่สุด

สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวในอดีต

เสียงสะท้อนจากคนนางย่อน

หลังจากที่ทีมวิจัยศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ชุมชน และสำรวจแหล่งท่องเที่ยวของนางย่อนแล้ว จึงได้จัดเวทีนำเสนอผลการศึกษา โดยเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในชุมชนมาร่วมแลกเปลี่ยนและให้ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นเรื่อง สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของนางย่อน ผู้เข้าร่วมในเวทีแลกเปลี่ยนประกอบด้วย ผู้ประกอบการบริษัทท่องเที่ยว ผู้นำหมู่บ้านทั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาเทศบาล อาจารย์ ผู้อาวุโส และผู้สนใจทั่วไปในชุมชน ผลจากการจัดเวทีในครั้งนี้ ได้ข้อมูลที่สำคัญให้เห็นปัญหาของการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของนางย่อนในสายตาของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายสรุปได้ว่า

ประการแรกนักท่องเที่ยวที่มาส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศ และตั้งใจหรือวางแผนไปเที่ยวที่เกาะสุรินทร์โดยตรง นางย่อนเป็นเพียงทางผ่านไปลงเรือเท่านั้น ไม่ได้อยู่ในแผนการเดินทางของนักท่องเที่ยวมาก่อน

ประการที่สองในท้องถิ่นไม่มีหน่วยงานไหนให้การสนับสนุนอย่างจริงจังต่อเรื่องการท่องเที่ยว ดังจะเห็นได้ว่าหลายปีที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศมาเที่ยวกันมาก แต่ในพื้นที่เอง แผนทีประชาสัมพันธ์หรือให้ข้อมูลเรื่องแหล่งท่องเที่ยวสักแผ่นยังไม่มี จุดพักหรือจุดรับนักท่องเที่ยวก็ไม่มีและยังไม่เห็นมีใครองค์กรใดคิดจะทำ รวมทั้งไม่พยายามที่จะทำความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และการจัดการการท่องเที่ยว

ประการที่สามเมื่อนักท่องเที่ยวต่างประเทศมาคนพื้นที่ก็พูดภาษาไม่ได้ สื่อสารไม่ได้ทำให้เสียโอกาสในการให้ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น

ประการที่สี่ปัญหาการแข่งขันกันของผู้ประกอบการธุรกิจในเรื่องของการแย่งชิงนักท่องเที่ยวจนถึงขั้นที่ขัดแย้งกันรุนแรง ซึ่งเป็นภาพที่ไม่ดีในสายตาของนักท่องเที่ยวที่พบเห็น

ประการที่ห้าปัญหาด้านที่พักเพราะที่นางย่อนยังมีที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวน้อย ไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มที่มาแบบไม่ได้วางแผนล่วงหน้า หรือที่บ้านเราเรียกว่าพวกนักท่องเที่ยวแบบแบกเป้

ประการที่หก นอกจากเกาะสุรินทร์ เกาะสิมิลันแล้ว แหล่งท่องเที่ยวบนบกของนางย่อน ไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปหรือแม้แต่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเองก็ไม่รู้จัก

ต่อปัญหาประการที่หกนี้ทีมวิจัยก็เห็นด้วยเพราะ เมื่อทีมฯ นำภาพที่ได้สำรวจแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นมาให้ผู้ร่วมแลกเปลี่ยนดู บางคนซึ่งเป็นคนท้องถิ่นนางย่อนเองยังไม่ว่าสถานที่เหล่านั้นอยู่ในบ้านตัวเอง

ภาพสะท้อนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในอดีต

ด้วยสาเหตุประการสำคัญที่ว่า แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่นี้ซึ่งเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศมีเพียงหมู่เกาะสุรินทร์และหมู่เกาะสิมิลันเท่านั้น ซึ่งเป็นการจำกัดด้านการจัดการเพราะแหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแห่งนั้นมีผู้เกี่ยวข้องจำกัดอยู่แค่เพียง ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ(ซึ่งเป็นคนจัดการดูแล)เท่านั้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในพื้นที่นั้นยังไม่มีนักท่องเที่ยวภายนอกเข้ามาแต่อย่างใดจะมีก็เพียงคนท้องถิ่นมาพักผ่อนในช่วงเวลาว่าง

ข้อสรุปของตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมในเวทีเหล่านี้เองเป็นสิ่งที่สะท้อนให้ทีมวิจัยเห็นว่า ช่วงเวลาที่ผ่านมารูปแบบการท่องเที่ยว หรือประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนางยอนนั้นยังจำกัดอยู่ในวงแคบๆ เฉพาะกลุ่มคนไม่กี่กลุ่ม(ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เรือทัวร์ของคนในพื้นที่อำเภอคุระบุรี) โดยที่ชุมชนส่วนอื่นๆ เป็นเพียงแค่ผู้ชมมิได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการหรือจัดการด้วยแต่อย่างใด อาจจะมีงานบริการบ้างเล็กน้อยที่ได้รับประโยชน์เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร บังกะโลที่ปัก ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เท่านั้น

อย่างไรก็ตามเมื่อ พ.ศ.2542-2544 กองทุนเพื่อสังคม(SIF) ได้ให้ทุนกับกลุ่มชาวบ้านเพื่อมาจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนขึ้นมา ช่วงแรกมีการจัดตั้งที่ทำการกลุ่ม มีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์ ฯ ศูนย์ได้จัดซื้ออุปกรณ์ด้านการท่องเที่ยวเช่น เต็นท์ เสื้อชูชีพ จักรยานเสือภูเขาฯ และมีข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่คอยให้บริการนักท่องเที่ยว แต่เมื่องบประมาณจากกองทุนหมดแล้วการดำเนินการของกลุ่มก็ซบเซาลงไป ปัจจุบันแม้จะเหลือที่ทำการอยู่แต่ลักษณะการดำเนินการที่ทำอยู่ปัจจุบันนั้น ชุมชนส่วนใหญ่มองว่าเป็นการดำเนินการของบุคคลในลักษณะของผู้ประกอบการคนหนึ่งหรือบริษัทหนึ่ง มิได้ดำเนินการเป็นกลุ่มหรือโดยชุมชนแต่อย่างใด

บทเรียนดังกล่าวส่วนหนึ่งทำให้ชาวบ้านในชุมชนมองการทำงานในลักษณะของกลุ่มว่า ถ้ามีคนพยายามจะจัดตั้งกลุ่มดึงชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมแล้วสุดท้ายก็จะเหมือนกับที่ผ่านมา คือผู้ที่ดำเนินการหรือเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก็จะได้ประโยชน์แต่เพียงผู้เดียวโดยที่ชาวบ้านถูกนำมาเป็นตัวประกอบในการขอทุนหรือขอการสนับสนุนเท่านั้น ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เป็นอุปสรรคกับการทำงานวิจัยของทีมงานกับชุมชนด้วย

ข้อเสนอของชุมชน

หลังจากได้สะท้อนปัญหามาพอสมควรทีมวิจัยจึงได้ถามความเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมว่ามีอะไรบ้าง โดยสรุปส่วนใหญ่มีความเห็นหรือข้อเสนอดังนี้

ควรจะมีคนทำงานด้านประชาสัมพันธ์โดยตรง และควรจะทำแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่สำหรับให้คนที่มาเที่ยวได้รับรู้ว่าจะไปเที่ยวได้ที่ไหน อย่างไร

ควรจะมีการฝึกอบรมภาษาให้กับเยาวชนในท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนสามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศได้ โดยที่งบประมาณที่ใช้ในการนี้ควรจะมาจก อบต. หรือเทศบาลร่วมมือกัน

ควรจะจัดสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวก่อนในรูปของศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ที่มีพร้อมทั้งข้อมูล มีห้องน้ำบริการ มีที่สำหรับขายของฝากของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นความสำคัญระดับแรกโดยการทำศูนย์ข้อมูลควรเป็นแบบบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับนางย่อนควรจะเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ แบบซาเล้งที่มีการจัดคิว จัดโปรแกรมให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวกันอย่างทั่วถึง นอกจากนั้นควรจะทำข้อมูลประวัติศาสตร์ของสถานที่สำคัญ ๆ ของนางย่อนเพื่อให้เป็นข้อมูลกับนักท่องเที่ยวด้วยเช่น เขาพ่อตาพระหมี่ เขาคดลก ฯลฯ โดยควรจะต้องคณะทำงานเรื่องนี้ขึ้นมาให้ชัดเจนจากหน่วยงานต่างๆ

บทสรุปคนทำงาน

ผลจากการระดมความคิดเห็นในเวทีดังกล่าว ทีมวิจัยได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า ที่ผ่านมานางย่อนเป็นเพียงจุดผ่านไปเที่ยวเกาะสุรินทร์เท่านั้นเราต้องมาคุยกันว่า นางย่อนเรามีทรัพยากรอะไรบ้าง เพื่อทำเป็นข้อมูลของชุมชน นำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวภายนอกรับรู้ได้ว่า จุดขายหรือของดีของบ้านนางย่อนเราคืออะไร เป็นการให้ข้อมูลไปสู่นักท่องเที่ยวเพื่อให้เป็นทางเลือก

เมื่อได้ข้อมูลทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวแล้วต้องมาพิจารณากันว่าจะหาวิธีการจัดการอย่างไรให้เหมาะสมกับสถานที่ และใครเป็นคนจัดการ ใครหน่วยงานไหนจะให้การสนับสนุนได้อย่างไรบ้างต้องมาหาความชัดเจนร่วมกันในชุมชน เพราะชุมชนต้องเป็นผู้นำในการจัดการด้านนี้ร่วมกันทั้งชุมชนให้ได้ เพื่อลดปัญหาการแข่งขัน ปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น หลังจากนั้นก็ต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือขึ้นจากองค์กรหรือหน่วยงานทุกด้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

ปัญหาประการสำคัญคือคำว่า การจัดการโดยชุมชนเราต้องระบุให้ชัดเจนว่า ชุมชนนั้นเป็นใครอย่างไร และจะทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ของเรื่องนี้ได้อย่างไร รวมทั้งเราจะหาความร่วมมือจากชุมชนได้อย่างไร คนกลุ่มไหนจะมาเป็นลูกค้า ปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องมานั่งคุยกันให้ชัดเจนต่อไปในอนาคตเพื่อการทำงานร่วมกัน⁹

จากสถานการณ์ท่องเที่ยวในอดีต ทางทะเลมีแค่อุทยานแห่งชาติที่ให้บริการนักท่องเที่ยว ส่วนทางบกก็เป็นการท่องเที่ยวเองตามลำพังคนในชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล ซึ่งมีคนนิยมเที่ยวไม่มากนัก ต่อมาในปัจจุบันได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว หมู่เกาะสุรินทร์และหมู่เกาะสิมิลันเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่มีชื่อเสียง มีผู้ประกอบการเปิดบริษัททัวร์เพิ่มขึ้น แหล่งท่องเที่ยวทางบกก็มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ขึ้น คือ วังยาว และมีการเดินป่าเหมืองโชนของหน่วยพิทักษ์ป่าเขาเยา คนที่เข้ามา

⁹ สรุปจากรายงานการประชุม “สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวของบ้านนางย่อน” วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2546 ณ ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดพังงา

เที่ยวส่วนมากจะเป็นคนในชุมชนเองและชุมชนใกล้เคียงเข้ามาใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดปัญหาเรื่อง ขยะ ที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวไม่น่าเที่ยว มีสภาพเสื่อมโทรมลงเมื่อหมดฤดูกาลท่องเที่ยว จึงจำเป็นที่จะต้องมืองค์กร กลุ่ม หรือหน่วยงานเข้ามาจัดการตรงจุดนี้ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่มีวันจะต้องโตขึ้นเรื่อย ๆ ทางออกที่ทีมวิจัยเห็นด้วยก็คือ ควรให้ชุมชนเข้ามาจัดการดูแลรักษาทรัพยากรบ้านตนเอง โดยให้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศ จึงได้จัดเวทีเสริมสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ชุมชนได้ทราบถึงโครงสร้าง การจัดการ และแนวทางที่จะทำการท่องเที่ยวให้เกิดในชุมชน โดยทีมวิจัยได้พูดคุยถึงการไปเข้าร่วมสัมมนาของเครือข่ายท่องเที่ยวภาคใต้เกี่ยวกับการนำเอากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาใช้ โดยจากที่ศึกษาพื้นที่ของตนเองแล้วคิดว่า ชุมชนของตนน่าจะทำได้ เรื่องท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องสร้างความเข้มแข็งเพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วย เพราะชุมชนเป็นผู้ที่อยู่ในแหล่งธรรมชาติ เป็นผู้รู้เรื่องทรัพยากรได้เป็นอย่างดี ความรู้ที่ชุมชนควรรู้ในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ต้องมีความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม การบริการ การตลาด การประชาสัมพันธ์ บทบาทของชุมชน ททท. รัฐบาล เอกชน เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ศักยภาพของชุมชนเอง ระบบบัญชีชุมชน เป็นต้น สิ่งสำคัญที่ควรเน้นในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ ต้องมีการศึกษารองรับของพื้นที่นั้น ๆ รวมถึงความสามารถในการรองรับของชุมชน และคนด้วย

ท้ายสุดการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างเดียวไม่สามารถที่จะสื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนได้จึงเห็นควรว่า จะต้องมีการศึกษาดูงาน ดูของจริง ว่าเป็นอย่างไร

เยือนกรุงชิง ต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคใต้ วางแผนเก็บเกี่ยวประสบการณ์

เมื่อผ่านกระบวนการอันมาแล้วระดับหนึ่ง ก็มาถึงกิจกรรมสำคัญสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ คือเรื่อง การดูงานในสถานที่ที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาแล้ว เพื่อนำประสบการณ์ด้านต่างๆ ที่ได้ดูงานมาประยุกต์ปรับใช้ให้เหมาะสมกับคลองนางยอนในอนาคตถ้าเกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นจริงๆ ช่วงระยะการเตรียมงานทีมได้คุยกันถึงเรื่องเป้าหมายการดูงาน นอกจากเรื่องกิจกรรมแล้วทีมวิจัยเน้นเรื่องประเด็นหรือจุดสำคัญที่จะไปเรียนรู้ ได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า ประเด็นหลักที่จะต้องทราบให้ได้คือเรื่องของ

- จุดเริ่มต้นของการเกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่
- ทรัพยากรในพื้นที่ จุดขาย และกิจกรรมที่จัด
- กระบวนการจัดการดูแลและการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ชุมชนได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว

- ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวถูกนำกลับคืนสู่ชุมชนอย่างไร
- ปัญหา ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวด้านปัญหาของชุมชนและทรัพยากร และชุมชนมีวิธีการหรือแนวทางการแก้ปัญหาอย่างไร
- มีกลุ่มทุนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ อย่างไร
- มีหน่วยงานอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องบ้างตั้งแต่อดีต และเรื่องจุดอ่อน จุดแข็งของชุมชนที่ไปดูงาน
- นอกจากนั้นก็เป็นเรื่องของ การสังเกตด้วยสายตา ในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดำเนินการอยู่

เมื่อเตรียมการและกำหนดช่วงเวลาการดูงานกันเรียบร้อยแล้ว จึงได้ประสานไปยังคุณเชาวลิต สิทธิฤทธิ์ ผู้ประสานงานเครือข่ายท่องเที่ยวภาคใต้และเจ้าของพื้นที่กรุงชิง ก็ได้คำแนะนำกลับมาว่า นอกจากจะดูงานที่กรุงชิงแล้วคุณเชาวลิต สิทธิฤทธิ์ จะให้ไปดูงานที่บ้านวังลุง ต.พจนหงส์ อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งมีระยะทางไม่ไกลจากที่กรุงชิงไม่เสียเวลาเดินทางมาก และที่บ้านวังลุงเองก็มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่น่าสนใจ ทีมงานวิจัยก็ตกลงเพราะจะได้ศึกษาเปรียบเทียบกันหลายๆ แห่ง เป็นผลดีของทีมวิจัยด้วย

แนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากพื้นที่ดูงาน

ประเด็น/ สถานที่	ภารกิจ	บ้านวังจุ่ง	บ้านถ้ำผิง
1. จุดเริ่มต้นของการเกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่	- ตำบลกุงชิงสมัยก่อนเป็นพื้นที่ที่มีมีการปะทะกันระหว่าง พคท. กับเจ้าหน้าทีรัฐและเป็นที่จุดที่เจ้าหน้าที่รัฐล้อมปราบ พคท. อย่างรุนแรง ทำให้ชื่อกุงชิงเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปมานานแล้ว - ต่อมากระยะหลังด้วยสาเหตุที่ทรัพยากรในพื้นที่โดยเฉพาะป่าไม้ขาดกึ่งคงสภาพความสมบูรณ์มากทำให้หน่วยงานของรัฐโดยเฉพาะททท. เข้าไปผลักดันให้กุงชิงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสำหรับคนทั่วไป - พ.ศ. 2538 สกาดำบลในพื้นที่ได้เริ่มจัดกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อรับกับกระแสการปชส. ของททท. การส่งเสริมในคลองกลายจึงเป็นจุดขายที่เด่นชัดของกุงชิงขึ้นมา - ต่อมา สกว. เข้าไปสนับสนุนให้ชุมชนทำวิจัยโดยการประสานงานกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง	- เกิดจากกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างเข้มแข็งจริงจังของชาวบ้านในรูปของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติ บ้านวังจุ่งซึ่งสามารถรักษาทรัพยากรป่าไม้ไม่มีการบุกรุก การป้องกันไม่ให้มีการล่าสัตว์ป่า เป็นต้น - ในพื้นที่ที่ชาวบ้านดูแลอยู่นั้นเป็นที่ตั้งของน้ำตกวังจุ่ง (สองรัก) ซึ่งเป็นน้ำตกที่สวยงามสามารถเข้าไปพักผ่อน เที่ยวชมได้ง่าย จึงมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ รวมไปถึงสภาพธรรมชาติบนเขาหลวงมีสิ่งที่น่าสนใจ เช่น ป่าดึกดำบรรพ์ - ดงกล้วยไม้ป่า ยอดเขาผามี เส้นทางเดินป่า จึงมีสื่อมวลชนนิเทศสารเกี่ยวกับท่องเที่ยวเข้าไปนำเรื่องราวต่างๆมาเผยแพร่ต่อสาธารณชน จึงกลายเป็นที่รู้จักของคนภายนอก	- ผู้นำท้องถิ่นได้เชิญหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาสำรวจหาจุดขายด้านการท่องเที่ยวของชุมชนและได้พัฒนามาเรื่อยๆ สามารถกล่าวได้ว่า - การท่องเที่ยวของถ้ำผิงเกิดตามแรงดันขององค์กรภายนอก
2. ทรัพยากรในพื้นที่ กิจกรรมที่จัด	- เส้นทางเดินป่าสู่ลำตกกุงชิง - ส่งเสริมส่งเสริม	- น้ำตกวังจุ่ง (สองรัก) - ที่พักกางเต็นท์ตามสภาพพื้นที่บริเวณน้ำตก	- กิจกรรมกลุ่มรักถ้ำผิง - ชมถ้ำต่างๆ ในพื้นที่

ประเด็น/ สถานที่	ภารกิจ	บ้านวังจุ่ง	บ้านถ้ำผึ้ง
	-จุดชมทะเลหมอกที่เขาเหล็ก -กิจกรรมภาควัฒนธรรม รำวงเวียนครก -เส้นทางศึกษาธรรมชาติในเขตอุทยานฯ เขานัน -ป่าประ- -ถ้ำผาง -สไลด์แนะนำความหลากหลายของระบบนิเวศในป่ากุ้งชิง -ประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวด้านอุดมการณ์ในพื้นที่กุ้งชิง -กางเต้นนอนกลางแจ้ง -วังศิลา -ปอน้ำร้อน	-แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านวังจุ่ง -กิจกรรมต่างๆ ของชมรม เช่น ปศุ - ป่า พืชพันธุ์ป่า เดินป่าตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ชมรมฯ เป็นผู้จัดการดูแลอยู่ -แลกเปลี่ยนกิจกรรมด้านการดูแลรักษาความเรียบร้อยของหมู่บ้าน -มีหลักประกันด้านความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยววางใจได้ ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในชมรม	-ที่พักของกลุ่มฯ -ป่อน้ำร้อนหลายจุด
3.กระบวนการจัดการดูแลและการมีส่วนร่วมของชุมชน	-กิจกรรมส่งเสริมการจัดการดูแลโดย อบต. และสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านที่มาเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกลุ่มรถสองแถว กลุ่มมีพาย เป็นต้น -กลุ่มรักกุ้งชิง จัดการเรื่องที่พัก เรื่องการประสานงานกับแหล่งที่จะให้นักท่องเที่ยวไปชมหรือร่วมกิจกรรม ทั้งที่พักเช่นอุทยานริสอร์ท และกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น	-มีกระบวนการจัดการโดยชาวบ้านทั้งหมดในนามของชมรมอนุรักษ์ฯ แบ่งฝ่ายกันทำงานมีผู้ปฏิบัติงานชัดเจนในแต่ละฝ่าย กล่าวได้ว่าชุมชนมีส่วนร่วมทุกอย่าง ทุกขั้นตอน	-การมีส่วนร่วมยังจำกัดอยู่ในกลุ่มเล็กๆ ของผู้สนใจ เท่านั้น -เมื่อมีการติดต่อเข้ามาสมาชิกในกลุ่มก็จะเข้าไปดูความเรียบร้อยของแหล่งท่องเที่ยวและที่พัก

ประเด็น/ สถานที่	กรณีศึกษา	บ้านวังดง	บ้านถ้ำผิง
4. ชุมชนได้ประโยชน์อะไรจากการท่องเที่ยว	-อบต.มีรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นงบประมาณในการพัฒนาชุมชน -เป็นการสร้างงานให้กับคนในชุมชน เช่น กลุ่มกรรไกร -ส่งนักท่องเที่ยวกลุ่มมีพายุ เป็นต้น -ได้ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่หายไปจากชุมชนให้มีการสืบต่อ	-มีรายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมงานอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน -ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการทำงานที่กิจกรรมไม่เพียงพอของชมรมในเวลากลาง แม้ว่าจะไม่ใช่เงินจำนวนมาก แต่ก็เป็นการสร้างกำลังใจให้คนทำงานได้	-ได้ฝึกประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นกลุ่ม การจัดการ เป็นต้น
5. ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวถูกนำกลับคืนสู่ชุมชนอย่างไร	-เป็นรายได้เข้า อบต. เพื่อจัดสรรเป็นงบประมาณใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น -คนในชุมชนที่มามีรายได้เสริมจากการบริการนักท่องเที่ยว -รายได้ทางอ้อมจากกิจกรรมท่องเที่ยวเข้าไปใช้จ่ายตามร้านค้าในชุมชน	-รายได้จากการเก็บค่าธรรมเนียมแหล่งท่องเที่ยวถูกนำมาตั้งเป็นกองทุนเพื่อใช้จ่ายให้กับสมาชิกชมรมที่ปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละวัน -ใช้เงินทุนในการจัดการเช่นจัดหาถังขยะ อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับกิจกรรมเดินป่า, -จัดทำป้ายสื่อสารกับนักท่องเที่ยวเป็นต้น -เป็นทุนในการจัดหาพันธุ์ไม้มาเพาะแจกให้สมาชิกในชุมชนนำไปปลูกบนเขา หรือในที่ดินของตัวเอง	-ยังไม่เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจน นอกจากที่จะมีนักท่องเที่ยวรู้จักกับชุมชนมากขึ้น
6. ปัญหา, ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว ด้านปัญหาชุมชนและทรัพยากร	-ตั้งแต่เริ่มการท่องเที่ยวของที่นี่เกิดขึ้นจากการลักลอบของหน่วยงานภายนอกชุมชนไม่มีควมพร้อมต่อเรื่องนี้ไม่มีการเตรียมตัวให้ชุมชนก่อน -มีนายทุนภายนอกเข้าไปกั้นซื้อที่ดินตั้งแต่เริ่มต้นชาวบ้านบางส่วนต้องการผลประโยชน์	-ในระยะแรกเมื่อชาวบ้านเริ่มก่อตัวเป็นชมรมอนุรักษ์ฯ ก็มีปัญหาค่าเช่าที่ดินกับผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องมาเช่า รวมถึงมีปัญหาเกี่ยวกับชาวบ้านที่ไล่สัตว์นำพาของไปขายซึ่งไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของชมรมปัญหาเหล่านี้ใช้เวลาเกินกว่า 2 ปีจึงจะทำความเข้าใจได้	-ยังไม่มีมีการจัดระบบการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนอย่างจริงจัง -เมื่อเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาได้อย่างอิสระเริ่มมีขยะมากขึ้นตามแหล่งท่องเที่ยว

ประเด็น/ สถานที่	กรณี	บ้านวังสูง	บ้านถ้ำผิง
ชายที่ให้ทุน -ชาวบ้านในพื้นที่ยังมีความเข้าใจต่อเรื่องการท่องเที่ยวมากนักทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนน้อย -ยังไม่มีการจัดทำที่เป็นระบบอย่างจริงจังเพราะผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเพียงกลุ่มผู้สนใจเท่านั้น ไม่ประสบความสำเร็จด้านนี้โดยตรง	-เมื่อเริ่มมีคนภายนอกเข้ามาเที่ยวมาก ทำให้มีปัญหาเรื่องขยะมาก น้ำในคลองสกปรกในบางฤดูสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านที่ใช้น้ำด้านล่างคนเข้ามาเที่ยวมากพวกทักกันวิจัยให้บริเวณน้ำตกเป็นแหล่งมั่วสุมเสพยาเสพติด, วัฒนธรรมที่ไม่ดีไม่มาจากภายนอกเข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว -ยังมีชาวบ้านบางส่วนลักลอบกางป้าเพื่อครอบครองการลักลอบล่าสัตว์ป่าลักกล้วยไม้ป่า -มีนายทุนพยายามเข้ามาให้ชาวบ้านทำบั้งไฟ ที่พี่รับนักท่องเที่ยว ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเริ่มเห็นแต่ตัว การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์ป่าของชุมชนน้อยลง -มีนักวิชาการเข้ามาจากหลายส่วน แล้วเข้ามาทำตัวเป็นอาจารย์สั่งสอนเรื่องต่างๆ ซึ่งสร้างความสับสนให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้านโดยเฉพาะในคณะกรรมการของชมรม -มีที่ดินของนักการเมืองระดับชาติอยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ชมรมฯ ดูแลอยู่		

ประเด็น/ สถานที่	กลุ่ม	บ้านวังดุง	บ้านถ้ำผึ้ง
7. วิธีการ/แนวทางการแก้ไขปัญหากลุ่มชุมชน	-ยังไม่ชัดเจน	-ออกกฎระเบียบให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามในเรื่องของการจัดระเบียบ -ใช้วิธีการเก็บค่าธรรมเนียมสูงๆ เพื่อเป็นการรณรงค์ท่องเที่ยว เพื่อเลือกเฉพาะนักท่องเที่ยวที่คุณภาพเท่านั้น	-อยู่ระหว่างการหาแนวทางที่จะจัดการให้เหมาะสม
8. มีกลุ่มทุนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือไม่ อย่างไร	-มีทุนภายนอกเข้ามาสร้างรีสอร์ทเปิดดำเนินการแล้ว ลักษณะกิจกรรมที่จัดสอดคล้องกับสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน -กำลังมีการสร้างรีสอร์ทจากนายทุนภายนอกอีก -มีนายทุนเข้ามาซื้อที่ดินของชาวบ้านในชุมชนบ้างแล้ว	-มีนายทุนเข้ามาให้นักท่องเที่ยวเช่าบ้านสร้างบังกะโล ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน แต่ ยังไม่มีใครทำ -พื้นที่ใกล้เคียงกับที่ทำกรกลุ่มอนุรักษ์ เป็น ที่ดินของนายทุนภายนอกแล้ว แต่ยังไม่มีการดำเนินการอะไร	-ยังไม่มีใครเคลื่อนไหวจากภายนอก
9. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	-องค์การบริหารส่วนตำบล -ทท. -สว. -สื่อมวลชน	-สื่อมวลชนเข้าไปทำเรื่องรำนานในเผยแพร่ต่อสาธารณชน -เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาหลวงที่ยอมให้ชาวบ้านจัดการพื้นที่ด้วยตัวเอง -เจ้าหน้าที่ อส. ตำรวจ ที่เข้ามาช่วยเหลือ การปราบปรามการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า - อบต. ให้ความสำคัญตั้งแต่เริ่ม	-ทท. -ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอ, จังหวัด

ประเด็น/ สถานที่	กรณี	บ้านวังสูง	บ้านถ้ำผิง
10. จุดแข็ง	-ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย -เป็นที่รู้จักของภายนอกอย่างกว้างขวาง -มีหน่วยงานหลายส่วนเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ	-ชุมชนมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งเป็นองค์กร มีกฎระเบียบชัดเจน -เป้าหมายของการทำงานของชมรมมีความชัดเจน -องค์กรมีระบบการบริหารจัดการที่ใช้เห็นผลชัดเจน -ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย(มีจุดขายมาก) และยังมีรายได้เปรียบในเรื่องของการจำหน่าย -ทางเข้าออกแหล่งท่องเที่ยวได้ทำให้สามารถควบคุมได้ง่าย -องค์กรชุมชนมีความตื่นตัวในการเตรียมความพร้อม -รับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา	-มีหน่วยงานให้การสนับสนุนหลายหน่วยงาน -ทีมงานเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสนใจศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสม
11. จุดอ่อน	-ชุมชนไม่ได้เตรียมความพร้อมรับการท่องเที่ยวก่อน -การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนยังมีน้อย -นายทุนนอกพื้นที่เข้าไปมากแล้ว	-วัฒนธรรมจากภายนอกเริ่มเข้าไปในชุมชนทำให้การรวมตัวทำกิจกรรมของชาวบ้านลดน้อยลง -พื้นที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติอาจเกิดปัญหาได้ในอนาคต	-การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่มากนัก -ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวอยู่อย่างกระจายยากต่อการจัดการดูแลรักษา

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนางย่อนจากการศึกษาดูงาน

บทสรุปจากการดูงานของทีมวิจัยฯ เปรียบเทียบกับทรัพยากรของชุมชนนางย่อน

จากการเดินทางไปดูงานของทั้งสามแห่ง ซึ่งจากเดิมตั้งใจจะไปศึกษาเพียงสองแห่งแต่เนื่องจากมีเวลาเหลือ และบ้านถ้ำผิงก็เป็นทางผ่านและก็ได้รู้จักกันแล้วในการสัมมนาของ สกว.ภาค ครั้งก่อนนี้ ทีมวิจัยจึงได้ถือโอกาสดูงานไปด้วยและแวะพักหาที่พักผ่อนร่วมกันด้วย ขณะเดียวกันก็ได้ศึกษาถึงประเด็นความเป็นมาต่างๆ ของบ้านถ้ำผิงตามที่เตรียมการไว้ หลังจากกลับจากดูงานแล้วทีมงานวิจัยพร้อมกับพี่เลี้ยงและผู้สนใจที่ไปดูงานด้วยกันสรุปร่วมกันว่า ในส่วนของแหล่งท่องเที่ยวคลองนางย่อนมีจุดแข็งและจุดอ่อน เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่ไปดูงานอื่นคือ

จุดอ่อนและจุดแข็งของนางย่อน

สำหรับจุดแข็งนั้น แหล่งท่องเที่ยวของคลองนางย่อนมีความหลากหลายทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ จุดที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้มีตั้งแต่น้ำตกจำนวนมาก วังน้ำ อ่างเก็บน้ำ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งยังค่อนข้างที่จะบริสุทธิ์ อยู่ในสภาพเดิมยังไม่ได้มีการบุกเบิกเป็นแหล่งท่องเที่ยวเหมือนที่อื่นแต่อย่างไร และในส่วนของสวนผลไม้ของชาวบ้านในชุมชนก็ประกอบไปด้วยผลไม้ นานาชนิด เส้นทางในการเดินทางพร้อมอีกทั้งยังสามารถพัฒนาเป็นเส้นทางสำหรับปั่นจักรยานชมชุมชนได้ด้วย ธรรมชาติของป่าชายเลน ดอนหอยหวานก็เป็นจุดเด่นเฉพาะพื้นที่ด้านวิถีชีวิต อาหารท้องถิ่น ในส่วนของทางด้านศิลปวัฒนธรรม นางย่อนก็มีบุคคลากรในพื้นที่ที่มีความรอบรู้เรื่องราวต่างๆในอดีต สามารถบอกเล่าให้กับผู้มาเยี่ยมชมได้อย่างรู้จริงและถึงความรู้สึก ขณะเดียวกันยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่น่าสนใจในบริเวณใกล้เคียงที่รอการบุกเบิกอีกเช่น ป่าทุ่งชาลี เขาคลอง เป็นต้น และประการสำคัญ เรื่องการท่องเที่ยวของนางย่อนยังไม่มีองค์กรอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องมากนัก จึงทำให้มีเวลาสำหรับให้ชุมชนเตรียมการรองรับล่วงหน้า

ส่วนจุดอ่อนที่ทีมวิจัยพบและคิดว่าเป็นประเด็นที่จะต้องคิดหาทางแก้ไขในการทำงานต่อไปก็คือ

1. ชาวบ้านในชุมชนนางย่อนตั้งแต่ผู้นำท้องถิ่นจนถึงชาวบ้านทั่วไปยังไม่ให้ความสนใจในการที่จะหาแนวทางการพัฒนาเรื่องนี้มากนัก
2. ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวของท้องถิ่นเอง ยังไม่รับรู้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอื่นๆ นอกจากเกาะสุรินทร์ซึ่งเป็นจุดขายติดตลาดไปแล้ว ขณะเดียวกันก็มองเรื่องแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ของชุมชนไปในแนวทางด้านธุรกิจอย่างเดียว ไม่ได้คิดถึงเรื่องจะจัดการอย่างไรให้เหมาะสมอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3. ประการสำคัญที่ดินบริเวณที่เป็นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวไม่ได้อยู่ในมือชาวบ้านแล้ว มีคนนอกเข้าไปกว้านซื้อแล้วเป็นจำนวนมาก

ประสบการณ์ที่ควรจะเป็นบทเรียนสำหรับชุมชนนางย่อน

1. ไม่ควรให้องค์กรภายนอกเข้ามาผลักดัน หรือนำทรัพยากรด้านแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนไปเผยแพร่ก่อนที่ชุมชนจะมีการเตรียมความพร้อมรองรับกับสิ่งที่จะเกิดตามมา

2. ต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านในชุมชนให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรของตัวเอง เพื่อให้ทุกส่วนของสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดค้นหาแนวทางการพัฒนาทรัพยากรด้วยกันให้มากที่สุด

3. ชุมชนต้องมีความตื่นตัวอยู่เสมอ พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างทันการ พร้อมกันนั้นต้องร่วมกันคิด วิเคราะห์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตให้ได้เพื่อเตรียมการป้องกันปัญหาล่วงหน้า

4. ควรจะประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน อบต. อุทยานฯ ให้ครบถ้วนเพื่อการทำงานจะได้สะดวกในอนาคต

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนางย่อนที่จะนำไปทดลองปฏิบัติในช่วงต่อไป

ความยากลำบากที่สุดของทีมวิจัย โครงการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมยั่งยืนของชุมชนบ้านนางย่อน ก็เห็นจะเป็นเรื่องที่จะหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนได้อย่างไร ความยากลำบากดังกล่าวมิได้อยู่ที่เรื่องว่า จะตั้งกลุ่ม จะหากิจกรรม หรือการจัดการอย่างไร แต่อยู่ที่ว่าจะเป็นการจัดการที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อชุมชนได้อย่างไรต่างหาก ถึงกระนั้นจากผลการศึกษาที่ทำมาตั้งแต่ต้นรวมไปถึง ประสบการณ์จากการเดินทางไปดูงานและศึกษา ประสบการณ์ของเพื่อน รวมทั้งมาทบทวนบ้านตนเองแล้วโดยใช้เวทีสุดท้ายของการทำงานเป็นการห . แนวทางการจัดการท่องเที่ยวในช่วงต่อไป ทีมวิจัยสรุปว่าแนวทางที่ควรจะเป็นไปได้มากที่สุดสำหรับเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านนางย่อน ควรจะเป็นไปตามขั้นตอนสามประการคือ เน้น ประชาสัมพันธ์ การจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่ กล่าวในรายละเอียดคือ

การประชาสัมพันธ์ ในที่นี้หมายถึงการทำความเข้าใจในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับทุกๆ กลุ่มที่เป็นสมาชิกของชุมชนโดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน รวมทั้งวิธีการที่จะนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ เช่น กลุ่มเยาวชนในโรงเรียนก็จะใช้วิธีการประสานงานกับโรงเรียนแล้วเข้าไปใช้สื่อต่างๆ ทำความเข้าใจ กลุ่มชาวบ้านก็ใช้วิธีการเข้าไปประชุมร่วมในที่ประชุมประจำเดือนของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มคนทั่วไปก็จะใช้วิธีการทำเอกสารเช่นแผ่นพับง่ายๆ เพื่อให้อธิบายให้ความเข้าใจเป็นต้น ขณะเดียวกันก็จะมีการประเมินผลไปด้วยหลังจากที่ทำงานไปแล้ว

การจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลังจากประชาสัมพันธ์แล้วก็จะเริ่มเห็นกลุ่มคนที่สนใจ กลุ่มคนเหล่านั้นคือเป้าหมายในการรวมเข้ามาเพื่อจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจร่วมกัน จนเป็นการจัดตั้งกลุ่มไปในที่สุดซึ่งก็จะเห็นสมาชิกที่ชัดเจน ว่าแต่ละคนเป็นใคร มาจากไหนมีความสนใจ และความถนัดเรื่องใดเป็นพิเศษ รวมทั้งเรื่องการบริหารจัดการกลุ่มที่จะตามมาก็จะเชิญผู้รู้ต่างๆ มาอบรมให้กับสมาชิก พร้อมกันนั้นก็เปิดรับผู้สนใจเข้าเป็นสมาชิกด้วย

กิจกรรมที่จะทำในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ซึ่งก็จะเกิดมาจากการประชุมปรึกษาหารือกันในกลุ่มสมาชิกที่รวมตัวกัน รวมไปถึงเรื่องของการแบ่งงานกันทำตามความสามารถ ความถนัดของสมาชิกแต่ละคน กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นหลักๆ ก็น่าจะมาจากศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ในท้องถิ่นที่ทีมวิจัยได้ทำการสำรวจเบื้องต้นไว้แล้ว เช่น การเที่ยวน้ำตก การเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การเที่ยวชมสวนผลไม้ การล่องคลองนางย่อนชมดอนหอยหลวง

โปรแกรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านนางย่อน

1 วัน (ไป-กลับ)

กิจกรรมเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ(ผ่านน้ำตก)

2 วัน 1 คืน

วันที่ 1 เที่ยวสวนเกษตรกรรมและล่องคลองนางย่อนชมดอนหอยหลวง

วันที่ 2 กิจกรรมเดินป่าศึกษาเส้นทางธรรมชาติ(ผ่านน้ำตก)

รูปแบบการต้อนรับขึ้นอยู่สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวจะเป็นคนต้อนรับให้เหมาะกับกลุ่มนักท่องเที่ยวและสถานการณ์ในขณะนั้น ส่วนการเข้าพักของนักท่องเที่ยวก็จะมีการสร้าง軒าไว้รองรับนักท่องเที่ยวบ้างแล้ว การเดินทางมีรถบริการของกลุ่มไว้คอยบริการ อาหารการกินทางกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็จะผลัดเปลี่ยนกันทำอาหารพื้นเมืองและพื้นบ้านสำหรับนักท่องเที่ยว

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย/ข้อเสนอแนะ

บทส่งท้าย ระหว่างทางการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ในบทส่งท้ายนี้จะกล่าวถึงเรื่องการทำงานที่ผ่านมา บทเรียนหรือประสบการณ์ของทีมวิจัยที่ได้รับจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามโครงการนี้ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ ซึ่งบางส่วนก็ได้กล่าวไปแล้ว ในรายงานที่เขียนมาเบื้องต้น คือ การศึกษาประวัติความเป็นมาทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ รับรู้ เกี่ยวกับบ้านของตนเอง การสำรวจทรัพยากรที่จะนำไปสู่การจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต โดยชุมชน ได้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับหนึ่ง เพราะโดยพื้นฐานคนในชุมชนนางยอน เป็นชุมชนที่ไม่ค่อยจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงเท่าใด ไม่ค่อยให้ความสนใจกับสิ่งใด ๆ นอกจากจะมีการนำหรือทำประสบความสำเร็จแล้ว จึงจะทำตาม เห็นได้ชัดอย่างการทำบริษัททัวร์ ซึ่งแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเยอะ บริษัททัวร์ก็เพิ่มขึ้นทุกปี แต่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ยังไม่เกิดเป็นรูปธรรมชัดเจนเลย ทำให้ชุมชนไม่มีการตื่นตัว ดังนั้นกระบวนการวิจัยที่นำมาใช้ในชุมชนจะต้องเน้นความเข้มข้นหรือปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ศึกษา

ปัญหา/อุปสรรคการทำงานที่เป็นข้อจำกัดของนักวิจัยเอง อันได้แก่

- ▶▶ ทีมวิจัยแต่ละคนขาดความมั่นใจในตัวเองต่อเรื่องการทำงานวิจัย
- ▶▶ เวลาของแต่ละคนในการทำงานเพราะแต่ละคนมีอาชีพทำสวนเป็นหลัก ซึ่งบางช่วงนั้นไม่สามารถหาเวลา หรือปล่อยงานในสวนมาได้จริงๆ (เนื่องจากปลูกพืชล้มลุกอายุสั้นที่ต้องดูแลอย่างใกล้ชิด)
- ▶▶ ทีมวิจัยยังขาดทิศทางในการทำงานเพราะงานลักษณะนี้ในพื้นที่เขตอำเภอคุระบุรีไม่เคยมีมาก่อน เราจึงไม่รู้ว่าจะยึดหลักอะไร และจะอย่างไรจึงจะถูกต้องและเหมาะสมที่สุด
- ▶▶ แต่ละคนไม่เคยมีประสบการณ์ด้านการทำงานวิจัย หรือการบันทึกข้อมูลมาก่อนทำให้บางครั้งเมื่อไปสัมภาษณ์หรือตั้งเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนในชุมชนมาแล้วก็บันทึกข้อมูลไม่รอบด้าน ไม่ครบถ้วน ต้องไปตามเก็บประเด็นที่หลังอีก

บทเรียนที่ได้ระหว่างการพัฒนาโครงการ

- ▶▶ ระหว่างการพัฒนาโครงการ ทีมวิจัยได้ประสบการณ์ในเรื่องของการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับบุคคลต่างๆ ในชุมชนเพื่อหาประเด็นที่สนใจร่วมกัน(การหาโจทย์วิจัย)
- ▶▶ ได้รู้จักกระบวนการการทำงานเป็นทีม เพราะต้องมานั่งคุยกันบ่อยมากในเรื่องต่างๆ รวมไปถึงการวางแผนการเขียนโครงการ
- ▶▶ ได้รู้จักกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนี้ในการทำงานกับชาวบ้าน รวมไปถึงได้เรียนรู้เรื่องการเขียนโครงการด้วยตัวเองตามแนวทางที่ทีมเพื่อนร่วมงานถนัดไม่ใช่เป็นโครงการของอำเภอหรือหมู่บ้านที่มีคำสั่งมาแล้วให้เราไปร่วมฟังเพียง

อย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการเริ่มคิดร่วมกันตั้งแต่เริ่มกระบวนการ โดยมีพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาแนะนำ

▶▶ ได้รู้จักกับเพื่อนทีมวิจัยอื่นๆ ที่ทำงานคล้ายๆ กัน อีกทั้งยังได้เรียนรู้โจทย์หรือประเด็นที่เพื่อนเหล่านั้นสนใจและจะทำการศึกษากันด้วย ในเวทีที่พี่เลี้ยง(node) จัดขึ้นให้กับทีมชุมชนที่เสนอโครงการทั้งในระดับพื้นที่จังหวัดเดียวกันและต่างพื้นที่ด้วย

บทเรียนที่ได้ระหว่างการทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

▶▶ รู้จักการแบ่งงานกันทำเพื่อให้ได้งานออกมาทันเวลา เช่น เรื่องของการประสานงานกับคนในชุมชน ใคร(ในทีมวิจัย)รู้จักกับใครที่ไหนก็ไปพูดคุยทำความเข้าใจกับกลุ่มคนที่ตัวเองรู้จัก หรือการช่วยกันหาข้อมูลว่ามีผู้อาวุโสที่ไหนจะเป็นคนให้ข้อมูลได้บ้างก็แบ่งกันไปหา หรือเรื่องของการหาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ว่าจะต้องไปหาที่ไหน อย่างไรจะหาข้อมูลอะไรบ้าง ซึ่งปกติแล้วทีมวิจัยแต่ละคนแทบจะไม่เคยคิดถึงเรื่องเหล่านี้ด้วยซ้ำไป

▶▶ ได้เรียนรู้เรื่องการประสานงานกับคนหรือหน่วยงานในท้องถิ่นอื่นๆ เช่น โรงเรียน อบต. ซึ่งบางแห่งก็ให้ความร่วมมือดี บางแห่งบางหน่วยงานก็ยังยึดติดกับระบบมาก เช่นจะเชิญประชุม หรือเชิญไปดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ก็ต้องทำหนังสือไปให้ ทำให้บางครั้งทีมวิจัยก็ลดขั้นตอน ความยุ่งยากตรงนั้นโดยปล่อยข้ามไป

▶▶ ได้เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นระบบมากขึ้น เพราะจะทำอะไรแต่ละกิจกรรมทั้งที่ทีมวิจัยต้องมานั่งคุย นั่งวางแผนงานร่วมกัน และเมื่อทำงานเสร็จแล้วก็ต้องมานั่งสรุปงานกันว่ากิจกรรมที่ทำต่างๆ นั้นได้ผลตามที่ตั้งไว้หรือไม่

▶▶ ได้เรียนรู้ประสบการณ์ด้านอื่นๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้กับชุมชนได้ เช่น ในการไปดูงาน(บ้านวังลุง)ก็ได้ไปเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยชาวบ้านเองที่ต่อสู้กันด้วยชุมชนโดยที่ทุกคนในชุมชนร่วมมือกันอย่างจริงจังเข้มแข็ง

▶▶ ได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการโครงการ ทั้งเรื่องคน กิจกรรม เรื่องเวลา และที่สำคัญรู้จักการบริหารจัดการงบประมาณที่ต้องมีระบบการเบิกจ่ายที่ชัดเจนสามารถตรวจสอบได้ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาประการหนึ่งของทีมงานเพราะไม่เคยชินกับการบริหารเช่นนี้มาก่อน รวมไปถึงการทำบัญชีทั้งโครงการที่ต้องมานั่งทำกันเองทั้งหมดตั้งแต่เริ่มจนจบโครงการ

บทเรียนที่ได้จากการทำงานกับชุมชน

▶▶ ชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจในสิ่งที่ทีมวิจัยตั้งใจทำ ส่วนใหญ่คิดว่าทีมวิจัยต้องการจะทำเรื่อง

การท่องเที่ยว ทำบริษัททัวร์เอง ให้ความร่วมมือยังไม่มากเท่าที่ควร

▶▶ ทีมวิจัยได้เห็นว่ามีโอกาสได้ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์ของชุมชน ทำให้คนในชุมชนบ้านนาง

ย้อนหันมาสนใจประวัติศาสตร์ของบ้านตัวเองมากขึ้นเห็นได้จากการพูดคุยเรื่องนี้กันมากขึ้น ในหมู่ชาวบ้านกันเอง หรือแม้แต่อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมของอำเภอก็ยังให้ความสนใจมาติดต่อขอข้อมูลที่ทีมวิจัยทำขึ้นเพื่อจะนำไปสอนเด็กเป็นหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นต้น

▶▶ ชุมชนส่วนหนึ่งมีทัศนคติต่อการรวมกลุ่มในแง่ลบเพราะที่ผ่านมาการดำเนินการลักษณะของกลุ่มในชุมชนนี้ไม่ประสบความสำเร็จ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมักจะตกอยู่กับผู้ก่อตั้งหรือผู้ที่เป็นผู้นำแต่เพียงผู้เดียว จึงเป็นการยากที่ทีมวิจัยจะทำการจัดตั้งกลุ่มหรือการทำงานในรูปแบบของการใช้คำว่าชุมชนมาเป็นผู้ทำงาน

▶▶ คนในชุมชนหลายส่วนหันมาให้ความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น แม้ว่าจะยังเข้าใจไม่ถูกต้องนักก็ตามแต่ก็เป็นมิติใหม่อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้นในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. การสร้างทีมวิจัยทุกคนต้องมีเป้าหมายร่วมกันที่จะดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
2. การทำงานในชุมชนต้องศึกษาชุมชนให้พร้อมก่อน
3. กระบวนการที่ใช้ในการวิจัย เช่น การจัดเวทีในพื้นที่คนเข้าร่วมน้อยเพราะไม่มีเวลา จึงใช้เวทีหมู่บ้านและร้านน้ำชาเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยน
4. พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานควรหนุนเสริมและติดตามโครงการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประสานองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในความร่วมมือ

ภาคผนวก

ประวัติทีมวิจัย / ผู้รับผิดชอบโครงการ

1. นายสมมารท สมจิตต์ หัวหน้าโครงการ

เกิดวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2514 หมายเลขบัตรประชาชน 3820600015065

วุฒิการศึกษา :ปริญญาตรี สาขาส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์ มสธ.

ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและประเมินโครงการ สถาบันราชภัฏภูเก็ต

ประสบการณ์ :บัณฑิตอาสากรมประชาสัมพันธ์ ต.แม่นางขาว อ.กระบือ จ.พังงา

บัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งรัก ต.แม่นางขาว อ.กระบือ จ.พังงา

รองประธานชุมชนแม่นางขาว

เกษตรกร

สถานที่ติดต่อ 306 หมู่ 2 ต.แม่นางขาว อ.กระบือ จ.พังงา โทรศัพท์ 0-7649-1220

2. นายวัชร มินวล ทีมวิจัย

เกิดวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2508 หมายเลขบัตรประชาชน 3820600039355

วุฒิการศึกษา การอบรมหลักสูตรระยะสั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนกระบือพิทยาคม

ประกาศนียบัตรหลักสูตรอบรมводเท้าเพื่อสุขภาพ ของสถาบันแพทย์แผนไทย

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข

ประกาศนียบัตร อาหารและขนม ก.ศ.น. อำเภอเมืองภูเก็ต

ประกาศนียบัตร ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

อำเภอเมือง ภูเก็ต

ประกาศนียบัตร การขยายพันธุ์พืช จากโรงเรียนเกษตรทางอากาศ กรมส่งเสริม

การเกษตร

ประสบการณ์การทำงาน

ผู้ช่วยวิทยากร นวดแผนไทย ณ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพวัดสามัคคีธรรม อ.กระบือ

จ.พังงา พ.ศ.2545

รองหัวหน้ากลุ่มทำสวนสมุนไพร กลุ่มชุมชนบ้านแสงทอง นางยอน พ.ศ.2545

ปัจจุบัน

- กรรมการสภาวัฒนธรรม อ.กระบือ จ.พังงา
- กรรมการชมรมแพทย์แผนไทย จ.ภูเก็ต
- สมาชิกสมาคมแพทย์แผนไทยแห่งประเทศไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข
- ประกอบอาชีพ เกษตรกร, นวดแผนไทย ,รับจ้างก่อสร้าง ช่างปูน ช่างไม้

สถานที่ติดต่อ 298 หมู่ 3 ถ.เพชรเกษม ต.แม่นางขาว อ.กระบือ จ.พังงา

3. นายเกรียงไกร ชูทิพย์ ทิมวิชัย

เกิดวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2504 หมายเลขบัตรประชาชน 3770400050607

วุฒิการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราษฎร์ประสงค์ อ.บางสะพานใหญ่ จ.ประจวบคีรีขันธ์

ประสบการณ์ รองประธานกรรมการหมู่บ้าน

อาสาสมัครป้องกันหมู่บ้าน

เกษตรกร ความชำนาญด้านสวนผลไม้

ศึกษาเส้นทางเดินป่า และเส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชน

ผู้รู้การทำเหมืองแร่บนภูเขา

ท่องเที่ยวชุมชน

ปัจจุบัน รองประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ

เกษตรกรดีเด่น ธกส. ปี 2546

สถานที่ติดต่อ 28/2 หมู่ 7 ต.คุระ อ.คุระบุรี จ.พังงา โทรศัพท์ 0-1082-6786

4. นายอุทัย คุ่มพร้อม ทิมวิชัย

เกิดวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2499 หมายเลขบัตรประชาชน 3820600053315

วุฒิการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนคุระบุรี

ประสบการณ์ ประธานกลุ่มยุวเกษตรกร อำเภอคุระบุรี

ประธานผู้สื่อข่าวสารานุกรมอำเภอคุระบุรี

ผู้สื่อข่าวพานิช อำเภอคุระบุรี

ความชำนาญสวนผลไม้ ศึกษาเส้นทางเดินป่า และเส้นทางประวัติศาสตร์ชุมชน

ด้านการตลาดผลไม้ ท่องเที่ยวชุมชน

ปัจจุบัน เภรณญิกกลุ่มเกษตรกรทำสวนยางคุระ

เลขาฯ กลุ่มผู้ใช้น้ำคลองบางชอย

กรรมการกองทุนหมู่บ้าน

สถานที่ติดต่อ 9/2 หมู่ 7 ต.คุระ อ.คุระบุรี จ.พังงา โทรศัพท์ 0-6014-4326

เอกสารอ้างอิง

- เอกสารสรุปงานสัมมนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนภาคใต้ 15-16 สิงหาคม 2545
- เอกสารสรุปจากรายงานการประชุม "สถานการณ์และผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวของบ้านนางย่อน" วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2546 ณ ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดพังงา
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ " เล่ม 3 . จัป สุติธมโม .
- ตำนานเล่าเรื่องเมืองกระบี่" น.42
- ประวัติวัดหัวราชอาณาจักร " เล่ม 3 กองพุทธศาสนาสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ
- สุนัย ราชภัณฑารักษ์. ภูเก็ต, พ.ศ.2518 , "เมืองดักโกละ" หน้า 39-74